

SESSİZ RESİMLİ KİTAPLARDA İLLÜSTRASYONUN ROLÜ

THE ROLE OF ILLUSTRATION IN THE WORDLESS PICTUREBOOKS

Araştırma Makalesi/Research Article

Tansel ÜNAL¹

1 Yaşar Üniversitesi, Bornova İzmir Turkey, ORCID ID: [ID 0009-0006-0737-9561](https://orcid.org/0009-0006-0737-9561)

*Sorumlu Yazar: hi.tansel@gmail.com

Makale Geçmişi

Geliş: 15.05.2025

Kabul: 26.06.2025

Yayın: 30.06.2025

Anahtar Kelimeler:

Sessiz Resimli Kitap,

İllüstrasyon, Sıralı

Görseller, Görsel

Okuma, Görsel Hikaye

Anlatımı.

Article History

Arrival: 15.05.2025

Acceptance: 26.06.2025

Publication: 30.06.2025

Keywords:

Wordless Picture Book,

Illustration, Sequential

Visual Images, Reading

Visuals, Visual

Storytelling.

ÖZET

Görsel hikaye anlatımı, mağara resimlerinden günümüze insanların kendini ifade etmesinin en temel yöntemlerinden biri olmuştur. Hem kitaplarda hem de anlatıda, görsel unsurlar uzun süre yazıdan sonra gelen ikinci öge olarak yer aldı. Günümüzde baskı teknolojilerinin gelişiminin sağladığı kolaylıklar sayesinde görsel hikaye anlatımının yükselişinin önü açılmış, görseller metni destekleyici ve açıklayıcı öğeler olarak kitaplarda daha sık var olmaya başlamış hatta anlatının büyük kısmının görseller ile gerçekleştirildiği kitaplar yayınlanmıştır. Resimli kitaplara olan ilgi artışı ile birlikte farklı resimli kitap türleri ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, resimli kitaplarda görece yeni bir anlatım biçimi olarak ortaya çıkan sessiz resimli kitapları ve bu kitaplarda anlatının aktarımında illüstrasyonların üstlendiği işlevi incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, mevcut kaynakların ve araştırmaların sınırlı olduğu türe katkıda bulunarak ilgili literatürü zenginleştirmeyi amaçlamaktadır. Araştırma sürecinde kullanılan görsel analiz yöntemiyle seçilen örnekler incelenmiş ve görsel çözümlenmesi seçilen örnekler üzerinden yapılmış; bu doğrultuda, sessiz resimli kitaplarda illüstrasyonların ardışık bir düzen içerisinde kurgulanarak anlatıyı inşa ettiği ve aynı zamanda okuyucunun kendi anlatısını oluşturmaya imkân tanıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Sessiz resimli kitapların her yaşta ve kültürden insanın okumasına olanak sağladığı ve kişilerin kitabı anlama oranı ile görsel okuma becerilerinin doğrudan ilişkili olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

ABSTRACT

Visual storytelling, originating from the earliest known ancient cave paintings, maintained as a secondary component in narrative within books long after the discovery of writing. The advancements in printing technologies have allowed for an increase in visual storytelling, resulting in the inclusion of visuals in books as supplementary and explanatory components for the text. Indeed, publications exist when the majority of the narrative is conveyed through images. The growing interest in picture books has led to the emergence of many sorts of picture books. This study focuses on a new genre known as "wordless picture books" and examines the role of images in expressing narrative within these works. This study aims to contribute to the literature due to the low amount of sources and research on this new genre. The study includes visual analysis of provided examples and approaches. Consequently, the function of drawings in wordless picture books is to utilize sequential visual imagery to construct narratives while simultaneously assisting the reader in generating their own stories. In wordless picture books accessible to all ages and cultures, an individual's visual literacy and proficiency are directly correlated with their comprehension of the book.

1. GİRİŞ

Kitap tarihsel süreç içerisinde değişim ve gelişim göstermiş, baskı teknolojilerindeki ilerlemelere paralel olarak çeşitli türlerde kitaplar ortaya çıkmıştır. Görsellerin kitaplarda basılabilmesiyle metnin kapladığı alan azalırken görsellerin kapladığı alan artış göstermiştir. Bunun sonucunda ortaya çıkan resimli kitap türlerinden bir tanesi de sessiz resimli kitaplardır. Sessiz resimli kitaplarda hikaye anlatımı, sıralı illüstrasyonlar ve kitabın fiziksel öğeleri ile gerçekleştirilmektedir. Bu araştırma, sessiz resimli kitap illüstrasyonlarının sıralı biçimde bir araya gelerek hikaye anlatımını oluşturması ve oluşturulan anlatımın okuyucu tarafından okunuşu ile ilgili bilgileri kapsamaktadır. Bu çalışmada sessiz kitapların tanımı ve tarihsel süreci, hikayenin inşası ve metinlerin hangi durumlarda kullanıldığı üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, Flotsam adlı sessiz resimli kitap üzerinden bu tür kitaplarda okumanın nasıl yapılabileceği örneklendirilmiştir.

2. SESSİZ RESİMLİ KİTABIN GELİŞİMİ

Önceleri el ile yazılan, resimlenen ve renklendirilen kitaplar, matbaanın icadı ve Sanayi Devrimi ile birlikte hızla çoğaltılmaya başlamıştır. Kitap basımında 1830'lara kadar renk, kitaplara basımdan sonra sonrasında el ile eklenmiştir. 18. yüzyıl sonlarında taş baskı yöntemi ile günümüzde kullanılan ofset baskı tekniğinin temelleri atılarak renkli baskıların çoğaltılması kolaylaşmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise, resimli kitaplarda nitelik ve niceliksel gelişme hız kazanmıştır. 20. yüzyıl sonuna gelindiğinde illüstratörler çalışmalarında istediği tekniği kullanabilme ve malzeme ile teknoloji açısından neredeyse sınırsız olanaklara sahip olmuşlardır. Bu olanaklar ile illüstrasyon çokça tüketilmeye başlanmış ve üretimi artmıştır. Geleneksel yöntemler halen tercih edilirken, bilgisayar ve programların sunduğu imkanlar ile dijital çizimler ön plana çıkmıştır. Farklı teknikleri bir arada kullanarak farklı disiplinlerin uygulama alanlarından faydalanılmaktadır.

Basım teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte görsel öğelerin kullanımı artmış ve bu durum, tamamen metinsiz olan ve okuyucusuyla etkileşim temelli bir iletişim kuran kitap türlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. 21. yüzyılda türler ve disiplinler arasındaki yakınlaşmalar, yeni anlatı biçimlerinin keşfedilmesine ve deneysel çalışmaların ortaya konmasına olanak tanımaktadır. Görsel teknolojilerdeki ilerlemeler ve görsel okuryazarlığın artması, bu yeni türlerin hem başarı kazanmasında hem de geniş kitlelere ulaşmasında etkili olmaktadır. Kitap ve resimli kitabın tarihsel süreç içerisindeki evrimi, bu türlerin ortaya çıkmasına uygun bir temel oluşturmuştur. Bu türlerden biri de sessiz resimli kitaplardır.

Sessiz resimli kitaplar, geleneksel anlamda metne yer verilmeyen ve anlatımın tamamen görseller aracılığıyla aktarıldığı, bu yönüyle "saf" resimli kitaplar olarak nitelendirilen bir türdür (Serafini, 2014, s. 111-117). Fakat bu tanımlama yeterli olmamakta çünkü bazı durumlarda başlık, paratext¹, kitap tanıtım yazısı, yayıncı ve tasarımcı bilgileri gibi metinler içerebilmektedir. Sessiz resimli kitaplar, anlatımın aktarımında görsel öğeler ile tasarım unsurlarını merkeze alan bir yapıya sahiptir. Sessiz resimli kitaplarda anlatımı doğrudan açıklayan metinlerin bulunmaması, anlatımın çoğunlukla açık uçlu bir yapı kazanmasına neden olmaktadır. Hikâyenin kurgusunda öncelik, ardışık biçimde düzenlenmiş görsellere verilirken; olay, mekân, karakter ve duygu gibi tasarım öğeleri üzerine detaylı çalışılmaktadır. Görsel ile metin arasında doğrudan bir etkileşimin bulunmaması, okuyucuları metni okuma ve anlamlandırma için meydan okumaktadır. Görsel anlatımın dili, metne dayalı anlatıma kıyasla daha belirsizdir; başka bir ifadeyle,

¹ Paratext: Bir kitapta, anlatımı oluşturan metin haricinde bulunan bütün yazılı öğelerdir (başlık, ön söz, dipnot, atıflar, editor yazıları vb.).

görseller belirli bir sırayla sunulsa da okuyucu bu sıralamayı farklı biçimlerde düşünme konusunda özgürdür. Bu bağlamda sessiz resimli kitaplar, ortak bir çalışmaya okuyucuyu davet etmektedir. Anlatım ve hikaye bakımından çeşitlilik sergileyen bu kitaplar, okuyucuya kendi hikâyesini oluşturma imkânı tanır. Bir sessiz resimli kitabı okumak; görseller arasında anlamlı bağlar kurmayı gerektirdiğinden, kimi zaman eğlenceli, kimi zamansa düşündürücü ve zorlayıcı bir deneyim olabilmektedir.

Sessiz resimli kitapların okuyucu tarafından nasıl algılanacağı göz önünde bulundurularak, çeşitli tasarım öğeleri kullanılmaktadır. Çizgi, şekil, espas, renk, doku, kompozisyon, stil, bakış açısı, malzeme ve teknik gibi unsurlar; illüstratörün sözel olmayan, görsel temelli bir anlam üretme sürecinde başvurduğu temel dili ve dil bilgisini oluşturur. Sessiz resimli kitapları anlamlandıran okur, bu görsel öğelere dair temel bir bilgi birikimine sahip olması beklenir. Kitabın okunma ve anlaşılma düzeyi, doğrudan bireyin görsel dili çözümleyebilmesi ile doğru oranda ilişkilidir. John Berger, *Görme Biçimleri* adlı eserinin ilk bölümünde bu durumu şu sözlerle ifade eder: “Görmek sözcüklerden önce gelir. Çocuk konuşmadan önce bakar ve tanır” (Berger, 1986, s. 7). Bu bağlamda, görsel okuryazarlık bireyin yaşamında erken yaşlarda başlar ve zamanla gelişerek, görsel kodların anlama ve yorumlanması becerisine dönüşebilir.

Anlatımını çoğunlukla görsellerle gerçekleştirmeyi amaçlayan, ancak yine de bir miktar metin içeren “neredeyse sessiz resimli kitaplar,” genellikle sessiz resimli kitaplarla birlikte ele alınan bir türdür. Görsellerin sırasıyla takip edilmesi sürecinde, okur bir metinle karşılaştığında bu metin büyük bir ilgi yaratacaktır, bu nedenle kullanılacak metnin dikkatlice seçilmesi oldukça önemli bir husustur. Bu türlerde, metin kullanılsa bile görsel anlatım her zaman baskın kalmaktadır. Oldukça yeni olan bu her iki türün de tarihi, yakın bir döneme aittir (Bosch, 2010, s. 80).

Şekil 1. Trente histoires en images sans paroles a raconter par les petits, Fernand Nathan, 1902

Sessiz resimli kitaplara 20. yüzyıl öncesindeki dönemlerde rastlanmamaktadır. “Sessiz” (wordless) ifadesi, kesin olmamakla birlikte, bu tür kitaplara ilişkin bir sınıflandırma olarak daha sonraları tarihçiler ve araştırmacılar tarafından uyarlanmış olup ayrıca, farklı ülkelerde bu türün farklı adlandırmalarla anılmış olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır (Arizpe, 2014, s. 98–103). Sessiz resimli kitap illüstratörleri her yaşta okuyucuya hitap etmeyi amaçlayarak, görsel anlatı biçimlerine ve stratejilerine odaklanmaktadır. Bu eserler, yalnızca hedef yaş gruplarının sınırlarını genişletmekle kalmayıp, aynı zamanda geleneksel kitabın sınırlarını da genişletmişlerdir. Metne yer vermeyen bazı sanatçı kitapları da sessiz resimli kitaplarla

benzer anlatım özellikleri taşıdığından, bu iki türde de inceleme yapılabilmektedir. Bu bağlamda, sessiz resimli kitaplar ile sanatçı kitapları arasında kesin bir ayrım yapmak her zaman mümkün olmamaktadır. Enzo Mari, Bruno Munari ve Katsumi Komagata gibi sanatçı ve tasarımcılar, her iki tür kapsamında değerlendirilebilecek nitelikte eserler üretmişlerdir.

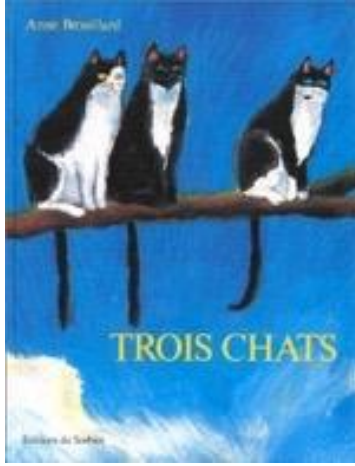
1970’li yıllara kadar yayınlanan sessiz resimli kitapların büyük bir bölümü genel olarak pedagojik amaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu kitaplar, görseller aracılığıyla çocuklara yön gösterici nitelikte anlatılar içermektedir. Fransa’dan erken dönem bir örnek olan Trente histoires en images sans paroles à raconter par les petits (Çocuklar İçin Söyleyecek Sözleri Olmayan Hikâye), 1902 yılında Fernand Nathan tarafından yayınlanmıştır (Arizpe, 2014, s. 98–103) (Şekil 1). Amerika Birleşik Devletleri’nde ise ilk sessiz resimli kitap örneği, 1932 yılında Ruth Carroll tarafından yayımlanan What Whiskers Did (Whiskers Ne Yaptı) adlı eserdir. Kitap, tehlikelerden kaçan küçük bir köpeğin ve bir tavşan ailesinin ormanda kaybolarak yaşadığı maceraları konu edinmektedir. 1960’lı yıllarda yeniden düzenlenerek basılan bu eser, 1960’ların sonuna dek Amerika’da kendi türünde benzersiz bir örnek olarak kalmıştır (http-1). Daha yakın bir dönemde yayımlanan ve modern sessiz resimli kitapların öncüsü kabul edilen ilk örneklerden biri ise Raymond Briggs’in 1978 tarihli The Snowman (Kardan Adam) adlı eseridir (Arizpe, 2014, s. 98–103) (Şekil 2).

Şekil 2. The Snowman, Raymond Briggs 1978

Belçikalı yazar ve illüstratör Anne Brouillard, görsel hikâye anlatımının olanakları üzerine yürüttüğü çalışmalar neticesinde, 1990 yılında Trois Chats adlı eserini (Tree Cats) (Şekil 3 (a)) yayınlamıştır. Ayrıca, Fransız eleştirmen Nières-Chevrel’e göre, Brouillard’ın 1998 yılında yayınlanan kitabı L’orage (Fırtına) (Şekil 3 (b)) tamamı resimler ile anlatılan öyküler arasında, bu eser en nitelikli örneklerden biri olarak kabul edilmektedir (Arizpe, 2014, s. 98-103). Aktif bir okuyucu katılımı gerektiren bu kitabın okunabilmesi için, okuyucunun görsellerdeki ipuçlarını dikkatle incelemesi, resimlerin yerleşimi ve birbirleriyle olan bağları üzerine çıkarımlarda bulunması, ayrıca aynalardaki yansımalarla oluşturulan yanıltıcı unsurları fark ederek bu görsel tuzaklardan sıyrılması gerekmektedir (Nieres-Chevrel, 2012, s. 113-129).

(a)

(b)

Şekil 3. (a) Trois Chats, Anne Brouillard, 1990, (b) L'orage, Anne Brouillard, 1998

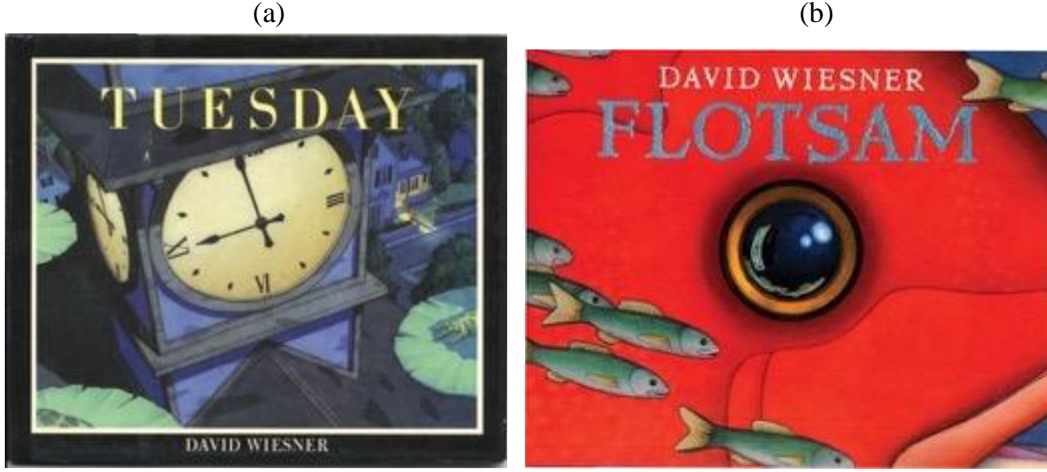
1990'lı yıllardan günümüze kadar olan süreçte, sessiz resimli kitaplarda kayda değer bir artış yaşanmıştır. Aynı dönemde birçok ülkede eş zamanlı olarak yayılan bu yayın türü, temel anlatım aracı olarak sıralı görselleri kullanmasıyla dikkat çekmekte ve yeni nesil illüstratörlere kitap olanakları konusunda keşif imkanı sunmaktadır. Bu alanda uzman olan yazar ve illüstratörler de giderek çoğalmaktadır. İsviçreli yazar ve illüstratör Katja Kamm, 2003 yılında yayımladığı ilk sessiz resimli kitabıyla bu alana adım atmış ve kariyerine iki sessiz kitapla başlamıştır (Arizpe, 2014, s. 98–103). Kamm'ın çalışmalarında tasarım, okuyucunun görme alışkanlıklarıyla oynamayı hedefleyen belirleyici bir rol olarak öne çıkar. 2002 yılında yayımlanan ilk sessiz kitabı *Unsichtbar* (Görünmez)'de, arka plan renklerini esprili ve beklenmedik biçimlerde kullanarak bir anlatım sergiler (Şekil 4). 2003 yılında yayımlanan ikinci kitabı *Das Runde Rot* (Kırmızı Yuvarlak) ise, benzer şekilde mizahi bir üslubu sürdürmektedir (Arizpe, 2014, s. 98–103).

Şekil 4. Unssichtbar, Katja Kamm, 2002

Günümüzde “Randolph Caldecott Madalyası”, bir resimli kitap illüstratörünün elde edebileceği önemli ödüllerdendir. 1937 yılından beri bu madalya, bir önceki yılın en başarılı resimli kitabına verilmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren sessiz ve neredeyse sessiz resimli kitaplar, yedi kez Caldecott Ödülü kazanarak bu alanda en fazla ödül alan tür olma unvanını elde etmiştir. Bu prestijli ödüle layık görülen eserler arasında şu kitaplar yer almaktadır: *Tuesday* – David Wiesner (1991); *Yo! Yes?* – Chris Raschka (1993); *No, David!* – David Shannon (1998); *The Red Book* – Barbara Lehman (2004); *Flotsam* – David Wiesner (2006); *The Lion and the Mouse* – Jerry Pinkney (2010) ve *A Ball for Daisy* – Chris Raschka (2012).

Yazar ve illüstratör David Wiesner, görsel hikâye anlatımına duyduğu heves ile, dünya çapında tanınan bir sessiz resimli kitap sanatçısı hâline gelmiştir. İlk Caldecott Ödülü'nü, neredeyse sessiz bir resimli kitap olan *Tuesday* ile kazanmış (Şekil 5(a)), ikinci ödülünü *The Three Pigs* adlı resimli kitabıyla, üçüncü ödülünü ise tamamen sessiz olan *Flotsam* ile elde etmiştir (Şekil 5(b)). Wiesner, sanat hayatını görsel anlatım biçimlerini araştırmaya ve bu alanda yenilikçi yaklaşımlar geliştirmeye odaklanarak sürdürmektedir (Arizpe, 2014, s. 98–103).

Şekil 5. (a) Tuesday, David Wiesner, 1991, (b) Flotsam, David Wiesner, 2006

Söz konusu sessiz resimli kitaplar olunca hem kazandıkları ödüller hem de eserlerinin dünyanın pek çok farklı yerinde basılması nedeniyle öne çıkan illüstratörler arasında Mitsumasa Anno, David Wiesner, Shirley Hughes, Quentin Blake, Tord Nygren, Istvan Banyai, Juan Gedovius, Shaun Tan, Suzy Lee, Gabriel Pacheco ve Bill Thomson yer almaktadır (Arizpe, 2014, s. 98–103).

3. SESSİZ RESİMLİ KİTAPLARDA HİKAYE ANLATIMI VE OKUNUŞU

Sessiz resimli kitaplar, konu ve hikâye anlatımı açısından oldukça geniş bir çeşitlilik yelpazesi sunmaktadır. Metin kullanımının bulunmaması dışında belirgin sınırları olmamakla birlikte, bu durum çizere geniş olanaklar sağlamaktadır. Araştırmacı, yazar Emma Bosch'a göre, sessiz resimli kitapların hikayeleri kökenlerine göre incelendiğinde; “anlatıma dayalı” ve “gösterime dayalı” olmak üzere iki kategori ortaya çıkmaktadır (Bosch, 2010, s. 401-420).

Anlatıma dayalı sessiz resimli kitaplar; “uyarlamalar”, “yeniden yaratımlar” ve “orijinal eserler” olmak üzere kendi içlerinde üç ana kategoride sınıflandırılmaktadır. Uyarlama niteliği taşıyan sessiz ve neredeyse sessiz resimli kitaplar, daha önce var olan kurgusal öykülerin görsel anlatım biçiminde yeniden yorumlanmış versiyonudur. Bu türlerde, anlatı dili görseldir ve hikâyenin uzunluğu, anlatım tonu ya da yapısında çeşitli farklılıklar görülebilmektedir. Yeniden yaratım örneklerinde ise mevcut bir hikâye önemli ölçüde dönüştürülerek özgün bir anlatım yapılmaktadır. Bu metinlerde hypotext²'i bilmek zorunlu olmasa da, bilinmesi anlamaya katkı sağlar. Bu tür örnekler sessiz ve neredeyse sessiz resimli kitaplar arasında daha az sayıdadır. Öte yandan, orijinal sessiz resimli kitaplar önceden yazılı bir metne dayanmayan, doğrudan özgün bir görsel hikâye oluşturan eserlerdir. Bu kitaplar daha önceden yayınlanmamış ve genellikle “kurgusal işler” başlığı altında toplanan, gerçekçi ya da fantastik hikayelerdir. Çoğunluğu kurgusal

² Hypotext: Formu ve/veya içeriği bakımından kendisinden sonraki anlatımlara ilham veren, orijinal metnin temel alındığı metin veya anlatıdır.

maceralardan oluşan bu hikayelerde ana karakterler çeşitli zorlukları aşarak hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadır. Örneğin, David Wiesner'in 1991 yılında yayınlanan neredeyse sessiz kitabı *Tuesday* (Şekil 6), uçan kurbağaların yer aldığı ve bir salı gecesi alacakaranlığında geçen sıra dışı olayları konu edinen bir hikayedir.

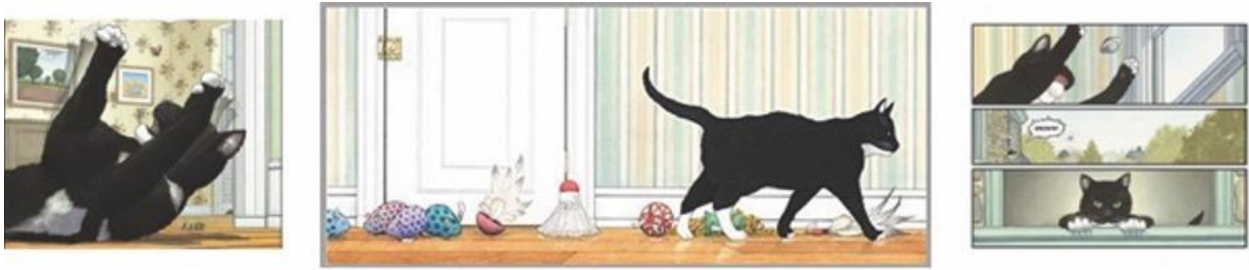

Şekil 6. Tuesday, David Wiesner, 1991

Gösterime dayalı sessiz resimli kitaplar, kent ve kır manzaraları, günlük yaşam koşulları gibi anlatıdan çok sahnelerin betimlenmesine odaklanmaları ile görsel bir "belgesel" çekiciliği taşırlar. Bu tarz kitaplarda anlatımdan daha çok gösterim önemlidir ve gerçek yaşam sahnelerini yansıttıkları gibi, bazı zamanlar fantastik öğelere de yer verebilmektedir. "Günlük", "panoramik" ve "kavram açıklayıcı" olarak üç ana başlık altında gösterime dayalı sessiz resimli kitaplar incelenmektedir (Bosch, 2010, s. 401-420) Günlük sessiz resimli kitaplar, özel bir olay örgüsüne sahip olmadan gündelik yaşamın akışını sunan sıralı görsellerden oluşur. Panoramik Sessiz Resimli Kitaplar, karakterlerin bireysel öyküsünden çok, mekanların ve sahnelerin bütünsel sunumu ön plandadır. Manzaralar, şehir görüntüleri, kalabalık sahneler gibi detaylı ve geniş perspektifli illüstrasyonlar anlatımı ana karakterler ile paylaşmaktadır. Kavram açıklayıcı sessiz resimli kitaplar belli bir kavramı, düşünceyi ya da bilgiyi açıklamak amacıyla hazırlanır.

Sessiz resimli kitaplarda hikaye anlatımı, "anlatıma dayalı" ve "gösterime dayalı" görsel hikaye anlatımı olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Bu kitapların, sıralı görselleri kullanarak farklı hikaye türlerini anlatma yeteneğine sahip olduğu görülmektedir. Hangi anlatım türüne ait oldukları hikayenin başlangıcından sonuna kadar olan akışı, karakterlerin kullanımı gibi faktörler analiz edilerek belirlenebilir. Okuyucunun akıcı bir şekilde okumasını anlatım dili sıralı illüstrasyonlar kullanılarak ve sayfa düzeninde birbirleriyle kurduğu ilişkiler sayesinde sağlar. Görselleri okuma becerisi birçok insanda çocukluk dönemlerinde doğal olarak geliştirmiştir oldukça karmaşık bir yetenektir. Bir kitabın tasarımı sırasında, bir dizi sayfa çalışması yapılması gerekmektedir. Bunun için tek bir yöntem olmasa da, en etkili yöntemlerden biri, tüm sayfaların yan yana ve bir arada görülebildiği "storyboard", yani iki boyutlu bir plan oluşturmaktır (Salisbury, 2004, s. 80). Kitabın yapısını oluşturmak için sayfaların küçük eskizlerinin oluşturulması, sınırsız deneme olanağı sağlar. Sessiz resimli kitaplar genellikle 12 çift sayfadan, 32 sayfa olan formatta tasarlanır. Ayrıca, 8 ve 16 sayısının katlarında düzenlenmiş sessiz resimli kitaplar da bulunmaktadır, çünkü bu sayılar basım ve ciltleme açısından pratiklik sağlar. İllüstratörler, çift sayfa olarak deneyimlenen sayfa tasarımlarında neredeyse sınırsız bir olanağa sahiptirler.

İllüstratör Harry Morgan, çizgi romanlardan yola çıkarak, "her şeyi görüntülerle anlatabiliriz" şeklinde bir ifade kullanmıştır. Zaman ve mekan göstergeleri ile düşünce ve duyguların illüstrasyon aracılığıyla ifade edilebileceğini vurgulamıştır. Sessiz resimli kitaplarda, vücut dili, yüz ifadeleri, panellerin büyüyüp küçülmesi, çerçeveler, renkler, mekanlar, giysiler, işaretler, semboller ve metaforlar gibi unsurlar, duygusal durumlar ve zaman ile mekandaki değişimlerin betimlenmesinde önemli öğelerdir. Boşluk da bu bağlamda önemli bir öğe olarak öne çıkmaktadır. Boşluk, sayfanın sınırlarıyla oluşturulan doğal bir çerçeve veya görüntüyü çevreleyen çizgiler aracılığıyla algılanabilir. Bu tür boşluklar için üç ana format mevcuttur: "tam sayfa illüstrasyonu", burada boşluk sağ ve sol sayfa arasında yer alır; "çift sayfa illüstrasyonu", sağ ve sol sayfada yayılan illüstrasyondur ve ardışık çift sayfalar arasında bir boşluk yaratılmaktadır. Ayrıca, birden fazla illüstrasyonun tek bir sayfada, yan yana ya da dağınık bir biçimde yerleştirildiği görsellerde, boşluklar simgesel beyaz alanlar olarak zihinsel olarak ya da görselleri çerçeveleyen çizgilerle algılanmaktadır (Şekil 7) (Missiou ve Anagnostopoulou, 2016, s. 72-85).

Şekil 7. Sayfa Tasarım Örneği, Mr. Wuffles, David Wiesner, 2013

Panellerin bir dizi oluşturduğu sessiz resimli kitaplarda, her panel, çizgi romanlarda olduğu gibi, bir boşlukla çerçevelenmiş bir görsel olarak kabul edilmektedir. Panellere ayırma tekniği, sessiz resimli kitaplarda geçici değişimlerin anlatılmasında kullanılır. Eisner'a göre, panel ya da olayların çerçeve içine alınması yalnızca sınır çizmekle kalmaz, düşünceleri, fikirleri, eylemleri ve yerleri belirtmesine ek olarak aynı zamanda okuyucunun sahnede nerede konumlandığını ve olayların ne kadar süreyle gerçekleştiğini de gösterir. Paneller ile zamanı hızlandırmak ve yavaşlatmak genellikle görüntüler arasındaki boşluğu değiştirerek zamanı hızlandırma veya yavaşlatma amacıyla kullanılmaktadır. Sessiz resimli kitaplarda, küçük çerçeveli veya çerçevesiz illüstrasyonlar çift sayfalara yerleştirildiğinde, bu illüstrasyonlar arasında zamansal ve çoğu zaman nedensel bir ilişki bulunur. Çizgi roman illüstratörü Scott McCloud, altı panel türü ile sıralı görseller oluşturan panellerin kullanımını detaylandırmaktadır. Bu paneller, bir hareketten diğerine, bir sahneden diğerine, bir eylemden diğerine, bir konudan diğerine, bir görünüşten diğerine veya bağımsız bir geçişe sahip olabilirler (Missiou ve Anagnostopoulou, 2016, s. 72-85).

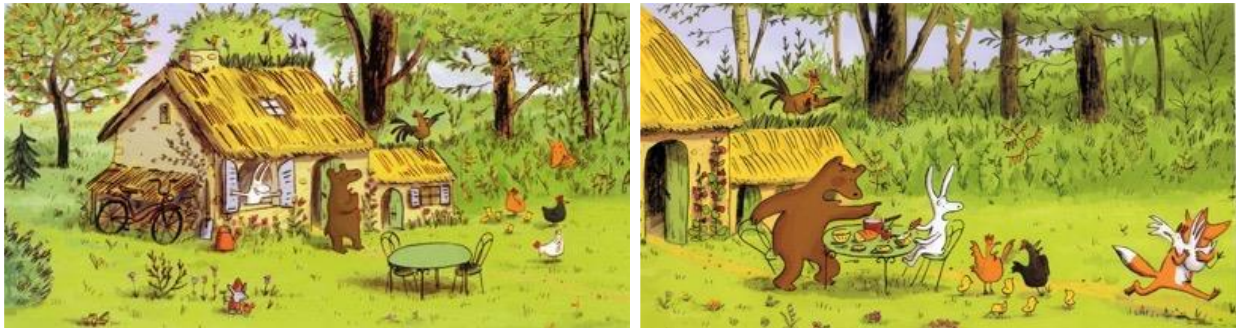
Hareketten harekete geçiş; meydana gelen en basit hareketleri gösterirken bir panelden diğerine geçişte çok büyük değişiklikler olmamaktadır. David Wiesner'ın okunamayan diyaloglarla dolu sessiz resimli kitabı Mr. Wuffles (Bay Wuffles) 2013 yılında yayımlanmıştır. Hikayede, Mr. Wuffles adlı bir kedi, evin zemininde yer alan metal bir nesne bularak onunla oynamaya başlar. Ancak bu nesne, aslında içerisinde küçük uzaylıların bulunduğu bir uzay aracıdır. Kitapta bu uzaylıların, evde yaşayan böceklerle iş birliği yaparak Mr. Wuffles'tan kurtulmaya çalışmalarının hikayesi anlatılmaktadır. Kitap aynı zamanda, görsel anlatımın tarihsel kökenlerine gönderme yaparak, en eski resimli hikâye biçimlerinden biri olarak kabul edilen mağara resimlerine de göndermede bulunmaktadır. Mr. Wuffles'ın uzay gemisini keşfettiği sahnenin yer aldığı çift sayfalık bölümde ise, paneller arasında bir eylemden diğerine belirgin değişimler olmaksızın gerçekleşir. (Missiou ve Anagnostopoulou, 2016, s. 72-85) (Şekil 8).

Şekil 8. Mr. Wuffles, David Wiesner, 2013

Eylemden eyleme geçiş; karakterlerin art arda gelen panellerde gerçekleştirdiği farklı eylemleri göstermektedir. Béatrice Rodriguez'in 2005 yılında yayımlanan *Chicken Thief (Tavuk Hırsızı)* adlı sessiz resimli kitabında bir tilki, bir tavuğu kaçırmış (Şekil 9). Tavuğu kurtarmak isteyen arkadaşları ayı, tavşan ve horozdur. Karakterlerin yaşadığı bu macera, sıralı illüstrasyonlarla anlatılır. Kitabın sayfaları, karakterlerin hareketlerinin sürekliliğini gösteren eylem temsilleri olarak işlev görür; örneğin karakterler önce koşar, ardından yürümektedirler. Zaman akışını sağlayan ise önceki ve sonraki görüntü arasında meydana gelen hareketlerdeki değişimdir. (Missiou ve Anagnostopoulou, 2016, s. 72-85).

Sahnedan sahneye geçişlerde; mekan değişikliği gerektiğinde, zaman veya mekanda ya da her ikisinde birden büyük bir geçiş yaşanmaktadır. Tavuk Hırsızı'nda, karakterlerin bulunduğu yerlerin değişmesi, onların farklı pozisyonlarını sergilemektedir. Örneğin, takip anında, arka plan yavaşça değişmektedir: orman, çayır, tepe ve deniz sırasıyla görünür ve kaybolur. Mekandaki bu değişiklikler, anlatının zaman içinde nasıl ilerlediğini de göstermektedir (Missiou ve Anagnostopoulou, 2016, s. 72-85).

Şekil 9. Chicken Thief, Béatrice Rodriguez, 2005

Mekandan mekana geçiş; karakterlerin mekandaki hareketlerinin, zaman içinde de bir ilerleme olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu bilgi, okuyucunun deneyimiyle oluşturulabilir; ancak sahneler arasındaki herhangi bir belirti bulunmadığı için, sahneden sahneye geçişlerde okuyucunun katılımı gerekmektedir. Rodriguez, gece ve gündüz döngüsünü, fiziksel olayların olağan betimlemelerinden farklı bir biçimde göstermek için renkleri kullanmaktadır. Manzara göz önüne alındığında, renk paletindeki daha parlak tonlardan daha koyu tonlara geçildiğinde, okuyucu zamanın değiştiğini deneyimlerinden çıkarır ve

hikayenin ilerleyen kısmında buna göre bir zaman algısı oluşturur (Şekil 10). Örneğin, Ayı, Tavşan ve Horoz'un arayışı gündüz saatlerinde başlamakta ve bu durum, parlak ve açık tonlardaki renk paletiyle yansıtılmaktadır; zaman ilerledikçe renkler yavaş yavaş koyulaşarak geceye geçişi görsel olarak betimlemektedir. Ertesi sabahın şafağı ise sarı tonların baskınlığıyla vurgulanır. Bu renk geçişleri, okuyucuya karakterlerin ne kadar zamandır takipte olduklarına dair görsel ipuçları sunar. Renkler yalnızca zamanın ilerleyişini değil, aynı zamanda mekânın dönüşümünü de simgeler; arka plan aynı kalıyor gibi görünse de renklerdeki değişim mekânsal değişikliğin de bir göstergesidir. Bu bağlamda, sessiz resimli kitaplarda zaman ve mekân ayrılmaz bir biçimde birbirine bağlıdır. Örneğin, çift sayfada Tavuk ve Tilki'yi takip eden üç arkadaşının arka planı ilk etapta aynı görünse de ikinci çift sayfada ormanın kararmaya başlaması ile birlikte renk paleti koyulaşır. Okuyucu, kovalamaca sekansının sürekliliğini bildiğinden, zamanla birlikte bir mekânsal değişim olduğunu da çıkarımlayabilir. Ayrıca kitabın yatay formatta tasarlanmış olması, takip ve kovalamaca etkisini artırır; yatay bir çerçeve sunan sahneler, kovalamaca için daha geniş bir alan sunmakta ve anlatıdaki geçen sürenin uzunluğu fikrini etkilemektedir. Tersine, dikey yönde tercih edilen bir çerçeve, anlatının yüksek bir noktasını ya da anlatı akışındaki bir duraklamayı betimleme işlevi görebilmektedir. Konudan konuya geçişlerde ise anlatı belirli bir sahne ya da fikir etrafında yoğunlaşarak, okuyucunun daha fazla katılımını gerektirmektedir. (Missiou ve Anagnostopoulou, 2016, s. 72-85).

Şekil 10. Chicken Thief, Béatrice Rodriguez, 2005

Bir görünüşten diğerine geçişler; aynı sahnedeki eş zamanlı olarak gerçekleşen olayların farklı açılardan veya yönlerden sunulmasıdır. Sessiz resimli bir roman olan *The Arrival* (Uzak) 2006 yılında yayımlanmıştır. *The Arrival* bir göçmen hikayesidir. Bir adam, eşini ve çocuğunu fakir bir kasabada bırakarak okyanusun diğer tarafında bilinmeyen bir ülkede yeni bir umut aramaktadır. Sonunda kendini enteresan bir şehirde, tuhaf hayvanlar, yüzen nesnelere ve anlaşılmasız diller arasında bulmaktadır. Shaun Tan'a ait kitap, eş zamanlı olarak gerçekleşen olayları içeren ve bir görünüşten diğer görünüşe geçişi örnekleyen panelleri içermektedir. (Şekil 11) (Missiou ve Anagnostopoulou, 2016, s. 72-85).

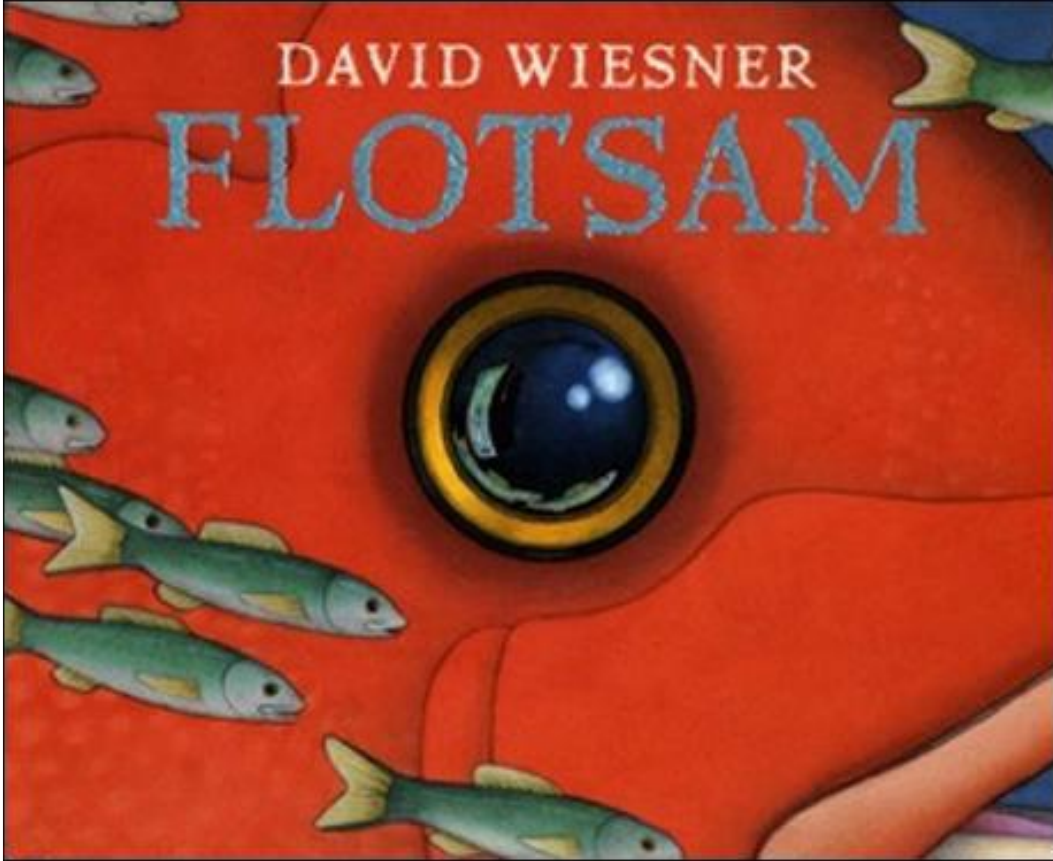
Şekil 11. The Arrival, Shaun Tan, 2006

Kitabın tüm öğeleri, anlatımsal potansiyel taşır ve işlevsellik gösterir. Ayrıca, kitabın fiziksel özelliklerinin anlatıma etkisi göz ardı edilemez. Sessiz resimli kitaplar, sıralı görsellerin kullanımı açısından çizgi romanlara benzerlik gösterirken, sayfa boyutu, kağıt türü, ciltleme, sayfa düzeni ve baskı kalitesi gibi fiziksel öğelerin anlatımda kullanımı bakımından sanatçı kitaplarına benzerlikler göstermektedir. Bu kitaplarda sanatçılar ve illüstratörler, anlatının şekillendirilmesinde farklı stratejiler geliştirmiştir. Birçok sanatçı kitabı sessiz ya da neredeyse sessizdir ve bazı sessiz resimli kitaplar da sanatçı kitapları kategorisinde de değerlendirilebilmektedir. Bu iki tür arasında her zaman belirgin sınırlar bulunmamaktadır ve zaman zaman sanatçı kitapları ile sessiz resimli kitaplar arasında ayırım yapmak oldukça güç olabilmektedir. Sanatçı kitapları, kitabın boyutu, formu, formatı, kullanılan malzemeler gibi fiziksel bileşenleri bütün olarak ele alarak, yenilikçi yaklaşımlarıyla hem sessiz resimli kitapların gelişimine hem de hikaye anlatımı yöntemlerine katkı sağlamıştır. Çoğu sanatçı kitabı sessiz ya da neredeyse sessiz olsa da, bazı kitaplar her iki türde de incelenebilir. Sessiz resimli kitaplar, sıralı illüstrasyonların kullanımına dayansa da, fiziksel öğelerin anlatıya kattığı değer göz ardı edilemez derecededir (Beckett, 2014, s. 64-80).

Doğru biçimde sıralandıklarında her şeyi anlatma işlevine sahip olan illüstrasyonlar, sessiz resimli kitaplarda anlatım, metnin destekleyici işlevine ihtiyaç duymamaktadır. Sessiz resimli kitap okuyucuları okuma yaparken, tasarım öğeleri ve görsel okuma becerisine ihtiyaç duyacaktır. David Wiesner, "Tuesday" (Salı) adlı sessiz resimli kitabı ile kazandığı Caldecott madalyası sırasında yaptığı konuşmasında şu ifadeleri kullanmıştır: "Sessiz kitaplar hem okuyuculara hem yazarlara normal metinli kitaplardan daha farklı bir deneyim sunmaktadır. Bu kitaplarda hikayeyi anlatan bir yazarın sesi yoktur. Her okuyucu kitabı kendi tarzında okur. Okuyucu hikaye anlatımının ayrılmaz bir parçasıdır." Okuyucular, bu tür resimli kitaplarda kelimesiz boşlukları kendi hayali hikayeleriyle doldurarak hikaye anlatıcısının aktif rolünü üstlenmektedirler. Çocuklar, yetişkinlere kıyasla görselleri okuma konusunda daha rahat olsalar da, bazıları bu görevin okuyucuya değil, yazara ait olduğunu düşünebilmektedir. Kongolu bir çocuk, Shaun Tan'ın The Arrival adlı kitabının yer aldığı bir projede, kitabın metinli bir versiyonunu talep ederek hikayeyi doğru anlayıp anlamadıklarını öğrenmek istemiştir. Ancak burada doğru ya da yanlış bir okuma söz konusu değildir; yazılı metnin rehberliği olmadan her okuyucu, görsel hikayeyi farklı şekillerde yorumlayabilmektedir. Her okuma, okuyucuya farklı bir hikaye yaratma imkânı sunmaktadır. İlk okumada basit bir şekilde anlaşılabilen The Arrival gibi bir hikayeye sahip bir resimli kitap bile, sonraki okumalarda eklenen yeni bilgiler ile okuyucunun hikayeye dair anlayışı daha da derinleşmektedir. Sophie van der

Linden'e göre, göz, metinden kurtulduğunda, görsel unsurlar daha detaylı bir şekilde incelenmeye başlanır ve kodlarının gerçek okuma süreci başlar. Sessiz resimli kitaplar, sonsuz sayıda hikayeye ilham verme vermektedir. David Wiesner, sessiz resimli kitapların bu etkileşimli doğasını, görsel hikaye anlatımının olumlu bir yönü olarak değerlendirmektedir. Bu yapı, okuyucuların görselleri okuyarak hikaye oluşturmaya olanak tanıdığı için, kişisel deneyim ve bilgilerini katmalarını sağlar ve bu da sessiz resimli kitapların özgünlüğünü pekiştirir (Serafini, 2014, s. 111-117).

Birçok yayıncı, başlangıçta Sessiz resimli kitaplara tereddütle yaklaşmakta ve geleneksel resimli kitap okuma deneyimi normlarına uymadıkları için bazı durumlarda illüstratörlerden metin eklemelerini talep etmektedir. Ancak, çok katmanlı sessiz resimli kitaplar, kültürel ve yaşa bağlı sınırları aşabilme potansiyelleri sayesinde uluslararası kitap piyasasında giderek daha güçlü bir yer edinmektedir. Sessiz resimli kitapların okunmasına ilişkin öne sürülen varsayımlar, somut örnekler üzerinden değerlendirilebilir niteliktedir. David Wiesner tarafından resimlenen ve 2006 yılında yayımlanan Flotsam, deniz kenarındaki bir çocuğun hikâyesini konu alır ve bu yapıt, 2007 yılında Caldecott ödülüne hak kazanmıştır. Kitabın sert kapaklı baskısı bir kılıfla birlikte sunulmaktadır ve bu kılıf çıkarıldığında, kabartma efektli bir ahtapot figürü içeren ön kapak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, kitabın son sayfalarında kullanılan renk ve doku, okuyucuda sahil ve okyanus izlenimi uyandıracak biçimde tasarlanmıştır. Hikâye boyunca önem taşıyan bir öge ve motif olan kameranın yansıması ise ön kapakta yer alan balığın gözlerine yakından bakıldığında fark edilmektedir (Şekil 12). Flotsam'ın paratext'inin, kitabı okumadan ve paylaşmadan önce dikkate alınması önemlidir.

Şekil 12. Flotsam, David Wiesner, 2006

Şekil 13. Flotsam, David Wiesner, 2006: 1-6.

Kitap, kabuklu bir yengece bakan bir gözün yakın plan görüntüsüyle başlamakta ve böylece okuyucuyu görselleri dikkatle incelemeye teşvik etmektedir. Takip eden ikinci sayfada, yengece bakan çocuğun yanı sıra çevresinde yer alan unsurlar da betimlenmektedir. Üçüncü sayfada ise David Wiesner, okuyucuların görseller arasındaki sıralamayı kendilerinin belirlemesine olanak tanıyan panellere yer vermeye başlar (Şekil 13). Sahili keşfederek gününü geçiren çocuğun hikâyesi, karakterin eski bir sualtı kamerası ve içerisinde bir fotoğraf filmi bulmasıyla devam eder. Okuyucu, bu filminden çıkarılan fotoğrafları incelerken, bir kızın elinde başka bir fotoğraf tutarken çekilmiş görüntüsünü görür; dikkatle bakıldığında, o fotoğrafta da başka bir çocuğun yine bir fotoğraf tuttuğu görülmektedir. Ana karakterin, bu fotoğrafı büyüteçle ve ardından mikroskopla daha ayrıntılı bir biçimde incelediği sahneler yer alır. Görsel zincir, ilk çocuğun kendi fotoğrafını çekmesiyle sona ermektedir. Bu noktada ana karakter, bu kamerayı bulan çocuklardan biri olduğunu fark eder. O da zincire dâhil olur; kendisini, elinde bu fotoğrafı tutarken kamera ile fotoğraf çeker ve ardından kamerayı tekrar denize fırlatır. Kitap, başka bir sahilde farklı bir çocuğun aynı kamerayı

bulmasıyla sonlanmaktadır. Flotsam’da bir formun kendi içerisinde tekrarlaması yani “mise en abyme” tekniği kullanılmıştır (Şekil 14). Karakterler arasındaki eş zamanlılık, bir karakterin başka bir karakterin elinde fotoğraf tuttuğu görüntülerin tasviri yoluyla, daha çok geçmişe yapılan göndermeler biçiminde, anıların senkronizasyonu olarak ortaya çıkmaktadır. Farklı coğrafyalardan çocukların yer aldığı bu fotoğraflar, okuyucuyu yalnızca zaman içinde bir yolculuğa çıkarmakla kalmaz; aynı zamanda zaman ve mekân arasında bir bağ kurulmasını sağlar. Kameranın farklı ellerden geçerek izlediği yolculuk, mekânsal olduğu kadar zamansal bir yolculuğu da simgeler. Bu nesne aracılığıyla, kamerayı bulan ve kullanan çocuklar, dünya genelinde bir zaman zinciriyle birbirlerine bağlanmaktadır.

Şekil 14. Flotsam, David Wiesner 2006: 21-24

Şekil 15. Flotsam, David Wiesner, 2006: 25-26

Geçmiş ile günümüz arasındaki hayali hissini yansıtmak amacıyla renkli ve sepya tonlardaki görseller bir arada kullanılmıştır. Ayrıca, çocukların farklı kıyafet tercihleri, aksesuar kullanımları ve saç stilleri de ait oldukları dönemlere ilişkin çeşitli ipuçları sunmaktadır. Örneğin, bir çocuğun baskılı tişört giymesi, diğernin ise vatkalı bir ceket tercih etmesi ve her iki karakterin de kısa saçlı olması, 1980'lerin stilini çağrıştırmaktadır. Hikâyenin açık uçlu bırakılması ise, anlatının geleceğe dair olasılıklara açık olduğu fikrini vermektedir. Kitabın son sayfasında yeni bir kızın da bu fotoğraf makinesini bulması ve bu karakterin kendi fotoğrafını çekip çekmeyeceğinin belirsizliği, anlatının geçmişten koparak geleceğe doğru yöneldiğini ifade etmektedir (Serafini, 2014, s. 111–117) (Şekil 15). Sessiz resimli kitaplar, okuyucusunu anlatının ortağı hâline getirir. Görseller aracılığıyla kendi anlatısını yaratan okuyucu, aynı zamanda tasarım öğelerini de çözümleyerek kitaba dair daha derinlemesine bilgi edinmektedir.

4. SONUÇ

Sessiz resimli kitapların sayısındaki artış, bu alana yönelik farkındalık düzeyinin ve bilgi edinme isteğinin de paralel biçimde yükselmesine neden olmaktadır. Bu konuya ilişkin yapılan araştırmalarda, kitapların sınıflandırılması konusunda hâlen ortak bir görüş birliğine ulaşılamadığı gözlemlenmektedir. Bazı araştırmacılar sessiz resimli kitapları resimli kitapların bir alt türü olarak değerlendirmekteyken, bazıları ise bu kitapların bağımsız bir tür olarak ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Ancak yapılan çalışmada, bir eserin aynı anda birden fazla tür içerisinde değerlendirilebileceğini kanısına varılmaktadır. Anlatı yapılarında illüstrasyonların üstlendiği belirleyici rol, anlatının sıralı biçimde ve bütünlük içerisinde ilerlemesini sağlamaktadır. Metinle sınırlandırılmayan bu anlatı yapısında, görseller okuyucuya okuma yönünü ve anlatının içeriğini kişisel olarak oluşturma özgürlüğü tanımaktadır. Sessiz resimli kitaplar, anlatılarında metin barındırmamakla birlikte, kitabın kendisi başlık ve paratext gibi metinsel unsurlar içerebilmektedir. Ayrıca, görseller aracılığıyla hikâyeyi aktaran fakat belirli sınırlamalar çerçevesinde az miktarda metin barındıran, neredeyse sessiz olarak nitelendirilebilen kitaplar da mevcuttur. Bu tür eserler de genellikle sessiz resimli kitaplar kapsamında değerlendirilmektedir.

Bu araştırma kapsamında incelenen örnekler ile David Wiesner'a ait Flotsam adlı eserin çözümlemesi üzerinden, sessiz resimli kitapların nasıl okunabileceğine ilişkin çeşitli önermelerde bulunulmuştur. Erken yaşlardan itibaren gelişen görsel okuma becerisinin, bu tür kitapların anlaşılması ve yorumlanmasında önemli bir destek sağladığı; bununla birlikte tasarım öğelerini okuyabilme yetkinliğinin de anlatıyı kavramada eşdeğer derecede etkili olduğu görülmektedir. Resimli kitaplardan farklı olarak, sessiz resimli

kitapların anlatıları metinle sınırlı değildir. Bu yönüyle oluşturulan illüstrasyonlar okuyucuya eseri tekrar tekrar ve farklı farklı biçimlerde okuyabilme olanağı sağlamaktadır. Bununla birlikte, söz konusu kitaplar farklı okuyucular tarafından farklı şekillerde yorumlanabilmekte ve bu durum, eserin çoklu anlam katmanlarına açık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Sınırlı metin kullanımı sayesinde farklı dillere kolaylıkla uyarlanabilen bu kitaplar, günümüzde geniş okuyucu kitlesine hitap edebilen ve yayınevleri açısından da tercih edilen yayın türlerinden biri haline gelmiştir. Bu bağlamda, türün genel yapısını ortaya koyan araştırmaların ve örnek incelemelere dayalı çalışmaların yanı sıra, alt başlıklarına odaklanan ayrıntılı analizlere de olanak tanıdığı söylenebilir. Alanda gerçekleştirilecek bu tür araştırmalar, illüstratörlerin söz konusu türdeki yayınlarda daha fazla üretim yapma fırsatı bulmalarına da katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Arizpe, E. (2014). *Wordless Picturebooks: Critical and Educational Perspectives on Meaning-Making*. B. Kümmerling-Meibauer (Ed.), *Aesthetic and Cognitive Challenges of the Picturebook* içinde (91-108). London: Routledge.
- Beckett, S. L. (2014). *Crossover picturebooks a genre for all ages*. New York: Routledge.
- Berger, J. (1986). *Görme biçimleri*. (Çev: Y. Salman). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bosch, E. (2010). *Wordless picture books*. B. Kümmerling-Meibauer (Ed.), *The Routledge Companion to Picturebooks* içinde (Bölüm 19). London: Routledge.
- Missiou, M. & Anagnostopoulou, D. (2016). Challenging time and space in wordless picturebooks. *Interfuli* (2), 72-87.
- Nieres-Chevrel, I. (2012). *The Narrative Power of Pictures: L'Orage (The Thunderstorm)* by Anne Brouillard. T. Colomer, B. Kümmerling-Meibauer, C. Silve-Diaz (Ed.), *New Directions in Picturebook Research* içinde (129-139). London: Routledge.
- Serafini, F. (2014). *Reading the visual, an introduction to teaching multimodal literacy*, New York: Teachers College Press.

İnternet Kaynakları

- http1-Schafer, C. (2015) Wordless Wednesday: What Whiskers Did By Ruth Carroll. <http://www.threebooksanight.com/book-reviews/what-whiskers-did-by-ruth-carroll/> (Erişim Tarihi: 18.04.2020)

Görsel Kaynaklar

- Şekil 1: Trente histoires en images sans paroles a raconter par les petits, Fernand Nathan, 1902. <https://tr.pinterest.com/pin/331507222550588635/?lp=true>
- Şekil 2: The Snowman, Raymond Briggs 1978. <https://mutteringretreat.wordpress.com/2017/02/15/raymond-briggs/>
- Şekil 3 (a): Trois Chats, Anne Brouillard, 1990. <https://www.amazon.com/Trois-chats-Anne-Brouillard/dp/2732032360>
- (b): L'orage, Anne Brouillard, 1998. <https://tr.pinterest.com/pin/318207529891576230/>
- Şekil 4: Unssichtbar, Katja Kamm, 2002. https://www.io-home.org/portfolios/k/showBild?k_User=32&k_BildDB=55136
- Şekil 5 (a): Tuesday, David Wiesner, 1991. <https://www.bookstellyouwhy.com/pictures/24663.jpg>
- Şekil 5 (b): Flotsam, David Wiesner, 2006. https://www.alephbet.com/pictures/medium/32441_1.JPG?v=1519650835

Şekil 6: Tuesday, David Wiesner, 1991.

<https://www.metroframe.com/blog/wp-content/uploads/2017/02/Tuesday-1.jpg>

Şekil 7: Sayfa Tasarım Örneği, Mr. Wuffles, David Wiesner, 2013.

<https://i.grassets.com/images/S/compressed.photo.goodreads.com/hostedimages/1498001327i/23078678.jpg>

https://i.grassets.com/images/S/compressed.photo.goodreads.com/hostedimages/1498001327i/23078679_SX540.jpg

https://letterbetter.files.wordpress.com/2014/01/9780618756612-mrwuffles_zoom.jpg

Şekil 8: Mr. Wuffles, David Wiesner, 2013.

<https://static01.nyt.com/images/2013/10/13/books/review/13meow-span/13meow-spanmaster1050.jpg>

Şekil 9: Chicken Thief, Béatrice Rodriguez, 2005.

<http://www.canallector.com/old-thumbs/978-84-92412-31-0i2.jpg>

Şekil 10: Chicken Thief, Béatrice Rodriguez, 2005.

http://3.bp.blogspot.com/_h5KabCvOxHI/SstS_odvGwI/AAAAAAAAADHU/-8AJMB_MMs4/s400/defpl07.gif

Şekil 11: Arrival, Shaun Tan, 2006. Australia, Lothian Children's Books.

Şekil 12: Flotsam, David Wiesner, 2006. London, Clarion Books.

Şekil 13: Flotsam, David Wiesner, 2006: London, Clarion Books. 1-6.

Şekil 14: Flotsam, David Wiesner 2006: London, Clarion Books. 21-24.

Şekil 15. Flotsam, David Wiesner, 2006: London, Clarion Books.25-26.